

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSSTYRELSEN

Mera tid för undervisning i modersmål och litteratur

10.4.2025

Jolin Slotte, undervisningsråd
jolin.slotte@oph.fi

Läsning och skrivning angår alla lärare och hela verksamhetskulturen i skolan

- Att arbeta med strategier för god läsförståelse är viktigt i alla läroämnen

I stället för att ge eleverna verktyg för hur sådana texter bör läsas så kan lärare välja att återberätta delar av innehållet och förklara vissa ämnesbegrepp muntligt, men då hjälper man inte eleverna på sikt. Då gör man eleverna en björntjänst.*

Barbro Westlund

*texter i texttunga ämnen som naturvetenskapliga och samhällsorienterande ämnen

Språkmedvetenhet genomsyrar hela skolans verksamhet

VERKSAMHETSKULTUREN

Ett språkmedvetet ledarskap och en språkmedveten arbetsgemenskap

UNDERVISNING OCH LÄRANDE

Förståelse för sambandet mellan språk, kunskap och lärande.

Varje läroämne och vetenskapsområde har ett eget språk.

BEDÖMNINGSKULTUREN

Ett språkmedvetet förhållningssätt i bedömningen gynnar alla (ledarskapet, lärare, elever, studerande, vårdnadshavare)

Vad är språkmedvetenhet?

skolans verksamhetskultur

- identifiering av språkets betydelse för lärandet och i kommunikation och mediering
- medvetenhet om de språk som finns i skolans vardag och synliggörandet av dessa
- utveckling av ett språkmedvetet ledarskap och hållbara strukturer genom samarbete.

undervisning och lärande

- kännedom om olika vetenskapsområdets och läroämnens allmänna och specifika språkbruk
- granskning av läroinnehållet med utgångspunkt i språket
- identifiering av den textkunskap som behövs i olika ämnen och utnyttjandet av språkmedvetna arbetssätt

Språkmedvetenheten

- Undervisningen berör alltid innehållet i ett läroämne, men också språket som ett verktyg för att lära sig och ett uttryck för kunnandet.
- Textfärdigheter utgörs av språkliga färdigheter i kombination med undervisningens innehåll och är en del av lärandet och kunnandet.
- Varje läroämne har sitt eget sätt att producera kunskap, vilket tar uttryck i det ämnesspecifika språket.
- Språkbruket i skolans verksamhetskultur är inte alltid entydigt: ord och uttryck kan ha olika betydelser för lärare, elever och vårdnadshavare.

Mer om språkmedvetenhet

Språkmedveten multilitteracitet i olika läroämnen

— information och arbetssätt

Dela sida

Språkmedveten multilitteracitet i olika läroämnen - information och arbetssätt

Språkmedvetenhet gynnar alla +

Varför språkmedveten undervisning? +

Vad är språkmedveten undervisning? +

Språkmedveten undervisning och inläring +

Exempel på språkmedvetna arbetssätt i olika läroämnen +

Språkmedveten multilitteracitet i olika läroämnen - information och arbetssätt

I detta material presenteras språkmedvetenhet och språkmedvetna arbetssätt som styr eleverna till multilitteracitet. Texten innehåller många exempel på arbetssätt och till texten hör artiklar av olika sakkunniga.

Ett språkmedvetet förhållningssätt är motiverat inom alla läroämnen. De läroämnesspecifika delarna i materialet lyfter fram vissa frågor som är typiska för ämnet och de innehåller rikligt med material som kan utnyttjas i undervisningen.

Materialet har utarbetats inom programmet En läsande skola. Det har i huvudsak utarbetats av **Ilona Kuukka**, speciallärare och ämneslärare, och översatts och bearbetats till svenska. Materialet innehåller också artiklar på finska av **Katriina Rapatti**, lektor i modersmål och litteratur och **Anni Lampinen**, lärare i matematik.

→ Läs Katriina Rapattis artikel "Reading to Learn – menetelmä inklusiiviseen lukemisen opettamiseen" (på finska)

→ Läs Anni Lampinens artikel "Varga-Neményi-opetusmenetelmästä tienviittoja matematiikan kielitietoiseen opetukseen" (på finska)

- <https://www.oph.fi/sv/laromedel/sprakmedveten-multilitteracitet-i-olika-laroamnen-information-och-arbetssatt>

Det utökade timantalet i modersmål och litteratur

- Målet med det utökade timantalet är att eleverna ska få mera undervisning för att tillägna sig mer djupgående läs- och skrivfärdigheter.
- Lektionerna är med andra ord inte tänkta att vara separata "läs- eller skrivlektioner".
- Fyra målområden i svenska och litteratur:
 - att kommunicera
 - att tolka texter
 - att producera text
 - att förstå litteratur, kultur och språk.
- I lärokursen svenska som andraspråk och litteratur finns utöver de här fyra målområdena ett femte, nämligen
 - att använda språket som stöd för allt lärande.

Låg läsmotivation ↔ **svaga läsfärdigheter**

(Eccles m.fl. 1983)

Läsfärdigheterna kräver träning

- **Avkodning** innebär att eleven lär sig känna igen byggklossarna i språket, både som ljud och hur det ser ut i text.
- En elev som ”knäckt koden” kan koppla ihop bokstav och ljud.
- En elev som lär sig läsa och skriva ska lära sig behärska **kombinationen** av avkodning och **språkförståelse**.
- Språkförståelsen kräver ett tillräckligt ordförråd, förståelse för språkets struktur och hörförståelse.
- En systematisk undervisning av avkodning och språkförståelse synliggör de steg som eleven genomgår för att utveckla den tidiga läsfärdigheten. En nybörjarläsare behöver tillräckligt med tid för att ljuda sig igenom läsningen.
- En elev som ljuder sig genom läsningen stärker den ortografiska kunskapen, vilket betyder att minnet lagrar information om hur det talade språket ser ut i skrift.

- Läsförståelsestrategier hjälper eleverna att bli mer aktiva, ifrågasättande, förutseende och “problemlösande” läsare, vilket i sin tur stärker förståelsen.
 - Vid läs- och skrivträningen kan läraren använda olika metoder.
 - Ljudbaserad lästräning fokuserar på bokstävernas ljud i stället för namn.
 - Textsamtal behöver gemensamma begrepp, ett gemensamt metaspråk som används av samtliga lärare. (Vad menar vi med text, vad betyder att läsa mellan raderna)
 - Förstår vi texten utöver dess bokstavliga mening?
 - Förstår vi skillnaden mellan textens bokstavliga mening och betydelsen utöver den?
- ”Det är stökigt i klassrummet.”
- ”Lektionen börjar nu.”

Läsflyt

- Att läsa med flyt innebär att man läser korrekt, i lämplig fart, med rätt intonation och utan ansträngning.
- För att kunna läsa flytande behöver en elev som tillräckligt med träning i fonologisk medvetenhet och ordavkodning, förstärkt av en ljudande lässtrategi.
- Då frigörs kapacitet för läsförståelse och tolkande läsning.
- Läsflytet tränas genom läsning.
- Det är viktigt att vårdnadshavarna är medvetna om hur stor betydelse fritidsläsningen har, men det är också väsentligt att det under lektionerna finns tillräckligt med tid för både högläsning och tyst läsning.
- Eleverna har olika läspraktiker med sig till skolan. Hur kan man synliggöra elevers vardagliga läsande?

Skrivfärdigheterna kräver träning

- Skrivutvecklingen går hand i hand med läsutvecklingen, men behöver också systematiskt stärkas och tränas som en egen färdighet.
- Att skriva en text är alltid en process. Om Läsning = Avkodning + förståelse (Gough & Tunmer, 1986), så är Skrivning = inkodning + budskapsförmedling (Hagtvet, 2009).
- För att ett budskap ska kunna gå hem hos läsaren ska skribenten kunna koda in det rätt, endera för hand eller på tangentbordet.
- Budskapet ska formuleras enligt skriftspråkets normer och enligt textgenrens riktlinjer.
- Skribenten ska också veta vad hen vill förmedla. Texten ska alltså ha ett innehåll.

Skrivprocessen är kognitivt krävande

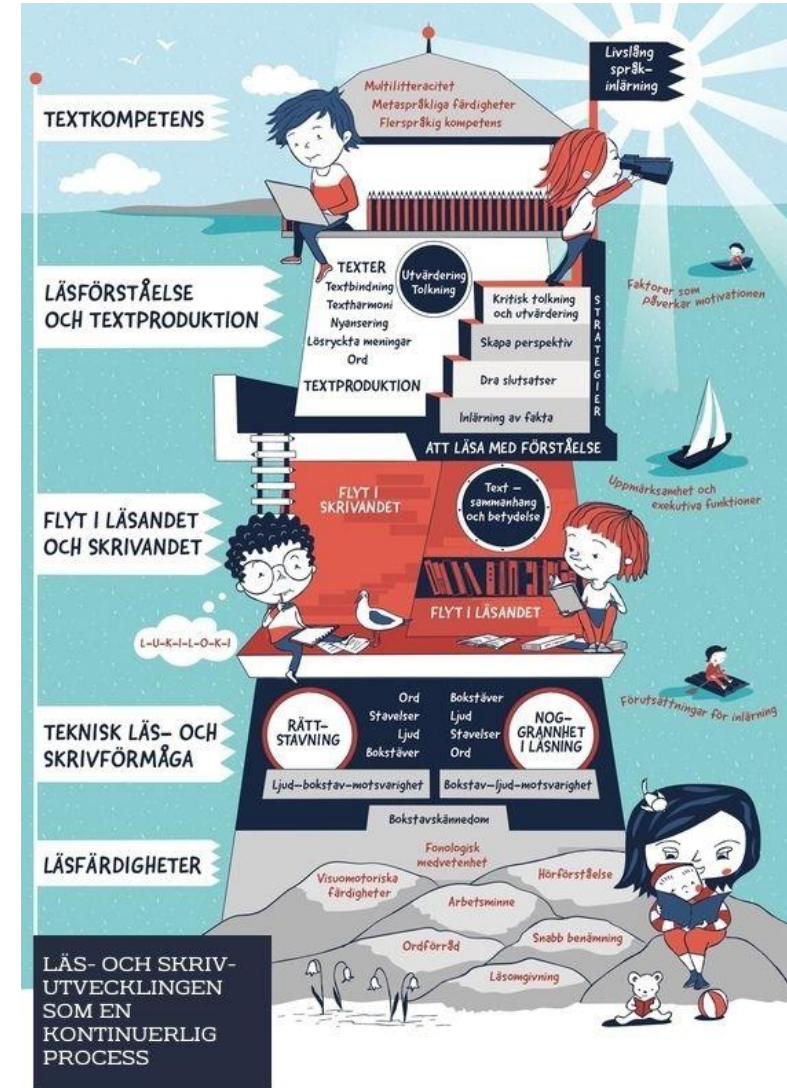
- Skrivprocessen belastar skribentens kognitiva och språkliga resurser, dvs. arbetsminnet, långtidsminnet, uppmärksamheten och läsfärdigheten.
- För en ovan skribent går en stor del åt till att hålla i pennan rätt (eller hitta tangenterna), forma bokstäver och stava orden rätt – det här sker bl.a. på bekostnad av innehållet i texten.
- Elever har olika skrivpraktiker med sig till skolan. Hur kan man synliggöra elevers vardagliga skrivande?
- Skrivandet synliggör de egna tankarna och kunskapaerna för skribenten själv.
- En stor del av undervisningstiden ägnas åt färdighetsträning, men även skrivandets kommunikativa roll bör ingå tidigt.
- Skrivundervisning är språklärande. För att kunna göra genomtänkta språkliga val, behöver eleverna kompetens både *i* och *om* språk (färdigheter + språk i kontext, dvs. de sociala och kulturella sammanhang som den skrivna texten ingår i).

Låg skrivmotivation ↔ svaga skrivfärdigheter

(modifierad Eccles
m.fl. 1983)

Bild över läs- och skrivutvecklingen som en kontinuerlig process, producerad inom LUKILOKI-projektet.

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSSTYRELSEN

Programmet för läskunnighet

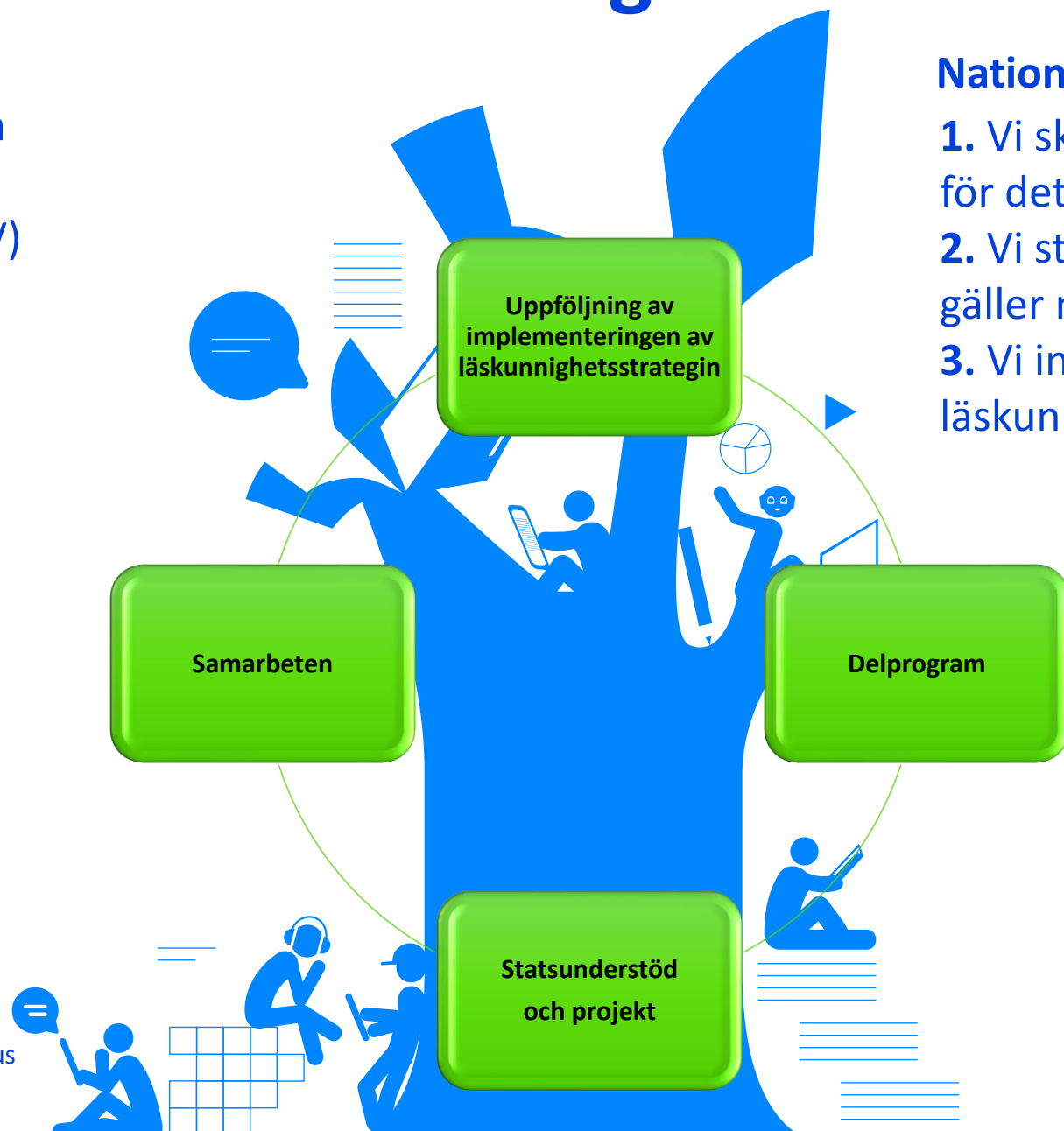
Programmet för läskunnighet

Team:

Lotta-Sofia La Rosa
Elisa Helin
Belinda Kardén (SV)
Tiina Komppa

I samarbete med:

Minna Harmanen
Jolin Slotte (SV)
Päivi Leppänen

Nationella läskunnighetsstrategin 2030:

1. Vi skapar och stärker strukturer för det läsfrämjande arbetet
2. Vi stärker kompetensen vad gäller multilitteracitet
3. Vi inspirerar till läsning och gör läskunnigheten mer mångsidig

Programmet En läsande skola

- stöder lärare och hela skolans personal i att skapa en språkmedveten verksamhetskultur som inspirerar till läsning.
- erbjuder verktyg för planering och uppföljning av skolans läsfrämjande arbete, webinarier, information och arbetsmetoder

Mål:

- Att stärka en läsande kultur i skolans vardag.
- Att utveckla stöd för läskunnighet genom ämnesövergripande samarbete.
- Att skapa permanenta strukturer som stödjer läsning i skolans verksamhetskultur.
- Att inspirera och uppmuntra skolor att systematiskt förbättra läskunnigheten tillsammans med hela skolgemenskapen.

#JAGLÄSER

Verktyg till stöd för kartläggning och utveckling av det läsfrämjande arbetet

- Utvecklade av Programmet för läskunnighet och Niilo Mäki Institutet
- Kostnadsfritt tillgängliga för skolor och enheter inom småbarnspedagogik
- Egna verktyg för småbarnspedagogen och för den grundläggande utbildningen (FI/SVE)
- Det är verksamhetskulturen och samarbetet till stöd för utvecklingen av barnens multilitteracitet och läsande som granskas, inte läskunnigheten eller läsmotivationen hos enskilda barn.
- Med hjälp av verktyget får skolan/enheten en helhetsbild av det läsfrämjande arbetet och utvecklingsbehoven. Verktygen lyfter också fram styrkor.
- Verktygen samlar även information på nationell nivå

Läsutmaningar

300 MINUTERS LÄSI!
-utmaning

#läsutmaning300

Namn: _____ Klass: _____

Läs i 10 minuter och be underskrift av en vuxen.
Använd en ny lässtil varje gång.
När du har fyllt i alla luckor har du läst 300 minuter.
Jättebra!

Läsutmaningen är skapad av elevkåren
på Jäälli grundskola i Uleåborg.

Läs i en käll
bass

Läs under
bordet

Läs med
en ficklampa

Läs med sin- eller
söslasiggen

Läs framför en spegel

Läs i ett gömställe

Läs en text som
du kompis föredrar

Läs långsamt

Läs i bilen

Läs med en
låg röst

Läs på golvet

Läs för ett kramdjur

Läs med en
korsig röst

Läs på toaletten

Läs för en kompis

Läs för din familj

Läs under ett täcke

Läs i sängen

Läs snabbt

Läs i yllesockor

Vik pappret

Läs när du
sitter på huk

Läs med en mössa
på huvudet

Läs när du står
på ett ben

Läs i någons famn

Läs i
tvåradernas sång

Läs för en bekant vuxen
när hen lagar mat

Läs i ett badrum

Läs i pyjamas

Läs innan läggdags

Läs när som helst

300 MINUTERS LÄSI!
-utmaning
#läsutmaning300

Valj en lässtil och läs i 10 minuter.
När du har använt alla lässtilar
har du läst i 300 minuter. Jättebra!

Läs på gym

Läs i skogen

Läs ombord på
båten eller i bilen

Läs med en
skrämmende röst

Läs i ett tält

Läs i parken eller
på en gräsmatta

Läs sjungande

Läs med en
tomteluva på
huvudet

Läs i en
gunga eller i
en gungstol

Läs under ett
täcke

Läs och håll en
stor skumgodis i
munnen

Läs när du står
på en bänk

Läs med en
tomteluva på
huvudet

Läs en
godnattsaga
för ett barn

Läs på
verandan eller
på en balkong

Läs på
biblioteket

Läs för ett
husdjur

Läs klädd
i badkläder

Läs i en
hängmatta

Läs i skolan /
läs på
skolområdet

Läs när du
lyssnar på musik

Läs i
mörkret
med en
ficklampa

Läs på stranden

Läs för en mor-
eller farförälder,
eller någon
annan vuxen

Läs ute, under
ett träd

Läs runt en
lägereid

Läs för ett
kramdjur

Läs i yllesockor

Läs på ett kafé

Läs som
du vill

Läs vid ett
levande ljus

300 minuters läsutmaning är skapad av
elevkåren på Jäälli grundskola i Uleåborg.
Uppgifterna i den här utmaningen är
skapade av elever från Pohjankartano skola

Oulun kaupunginkirjasto, Illustration och layout @ Riikka Savela

Länkar och material

- [Mera tid för undervisning i läs- och skrivfärdigheterna hösten 2025 | Utbildningsstyrelsen](#)
- [Språkmedvetenhet | Utbildningsstyrelsen](#)
- [LUKILOKI – Perspektiv på läs- och skrivfärdigheter | Utbildningsstyrelsen](#)
- [Språkmedveten multilitteracitet i olika läroämnen](#) (Utbildningsstyrelsen)
- [Programmet för läskunnighet | Utbildningsstyrelsen](#)
- [Verktyg för kartläggning av det läsfrämjande arbetet i skolan](#) (NMI)

Tack!

